

KS. DARIUSZ KWIATKOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu
ORCID: 0000-0002-8014-0016

Sacrum i profanum w liturgii sakramentu małżeństwa w Kościele polskim

DOI: doi.org/10.26142/stgd-2020-021

Streszczenie: Artykuł przedstawia przenikające się wzajemnie elementy *sacrum* i *profanum* w aktualnej liturgii sakramentu małżeństwa. Punktem wyjścia było ukazanie struktury liturgii zawierania małżeństwa i ścisłego powiązania jej z Eucharystią. Ponieważ liturgia sakramentu małżeństwa ma na celu uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu, stanowi samo w sobie *sacrum* sakramentu, poprzez który małżonkowie zanurzają się w świętości Boga. W dalszej części artykułu omówione zostały wybrane elementy *profanum*, które weszły niemal na stałe do liturgii sakramentu małżeństwa. Ich źródłem jest brak wiary narzeczonych i ignorancja dotycząca istoty sakramentu małżeństwa. To bardzo często prowadzi do zredukowania go tylko do formy obrzędowej, gdzie dominują następujące elementy: miejsce ślubu, dekoracje, niewłaściwie dobrane śpiewy i muzyka, obecność kamer i fotografów.

Słowa kluczowe: Małżeństwo, sakrament, liturgia, miłość, *sacrum*, *profanum*, miejsce ślubu, muzyka, śpiew

Sacrum and Profanum in the Liturgy of the Marriage Sacrament in the Polish Church

Abstract: The article depicts the intersecting elements of *sacrum* and *profanum* in the current liturgy of the marriage sacrament. The starting point was to show the structure of the liturgy of the wedding ceremony and its strict connection with the Eucharist. Because the purpose of the liturgy of the marriage sacrament is to sanctify the participants, build up Christ's Mystical Body and render praise to God, it itself becomes the sacrament's *sacrum*, by which the

spouses are immersed in God's holiness. The later part of the article discusses selected elements of *profanum* which have become an almost permanent part of the marriage sacrament liturgy. They originate from lack of faith on the part of engaged couples and their ignorance regarding the nature of the marriage sacrament. This often leads to a reduction of the sacrament to merely ritual form, concentrated on such elements as the place of the wedding and the decorations, with inappropriately chosen hymns and music and the presence of cameras and photographers.

Keywords: Marriage, sacrament, liturgy, love, *sacrum*, *profanum*, place of the wedding, music, hymns

Wprowadzenie

Sakrament małżeństwa lub po prostu – ślub kościelny – wzbudza dziś wiele pozytywnych jak i negatywnych emocji i opinii. Dla jednych jest czymś niewyobrażalnym, aby nie wziąć ślubu w kościele, gdyż wynika to z ich wiary i głębokiego przekonania, że ludzka miłość musi być umocniona i pobłogosławiona przez Boga, który jest jedynym dawcą i źródłem miłości. Inni biorą ślub kościelny, bo taka jest tradycja i tak po prostu wypada. Poza tym w kościele jest wtedy tak pięknie i uroczyście. Trudno wyobrazić sobie ślub bez białej sukni, welonu, kwiatów i innych okazałych ozdób. Ci, niekiedy się dziwią, że przy załatwianiu formalności ślubnych ksiądz stawia jakieś wymagania, domaga się uczestnictwa w kursie przedmałżeńskim i spowiedzi. Po co to wszystko? Przecież my się kochamy i to wystarczy, aby wziąć ślub w kościele. A tutaj ksiądz wydziwia i przeszkadza. Zdarza się także, że są nowożeńcy, którzy pod wpływem mody, mydlanych seriali czy szukania oryginalności chcieliby zawrzeć sakrament małżeństwa w pięknym pałacu z ogrodem, w balonie, pod wodą, na spadochronie czy jeszcze innym wyszukany miejscu. Tutaj liczą się tylko warunki zewnętrzne a istota, czyli przysięga małżeńska i kapłan stają się gadżetami uatrakcyjnającymi dobrą zabawę. W końcu są też tacy, którzy twierdzą, że ślub jest innym niepotrzebny. Mogą mieszkać i żyć razem bez ślubu i tak samo, a może jeszcze bardziej, być szczęśliwymi. Poza tym, tak jest bezpieczniej, bo jak coś się nie uda, to nie wiążą ich żadne przysięgi i zobowiązania, i dzięki temu łatwiej bez bólu się rozstać.

Celem artykułu jest najpierw ukazanie istotnych elementów liturgii sakramentu małżeństwa. Obrzędy liturgiczne stanowią *sacrum* każdej celebracji. Laicyzacja obecna we współczesnym świecie oraz swego rodzaju moda zaczerpnięta z seriali telewizyjnych próbują „przemycać” do liturgii elementy, które są jej obce, a niekiedy niedopuszczalne. Można je określić jako *profanum*. Zestawienie elementów liturgicznych i tych pochodzących ze „świata” pozwoli ukazać i wyznaczyć

granicę między *sacrum* a *profanum* w ceremoniach związanych z małżeństwem. Ze względu na problem badawczy, określony w temacie artykułu, zostaną w nim pominięte kwestie związane z przygotowaniem katechetycznym, duszpasterskim i prawnym narzeczonych do przyjęcia sakramentu, choć są to zagadnienia bardzo ważne i mogą być przedmiotem nowego opracowania. Zagadnienie to jest bardzo ciekawe, ponieważ w ostatnich latach Konferencja Episkopatu Polski proponowała różne formy przygotowania narzeczonych do sakramentu małżeństwa¹.

1. Liturgia sakramentu małżeństwa w Kościele polskim - *sacrum*

Biblijne wydarzenie stworzenia mężczyzny i kobiety oraz połączenie ich jako męża i żony poprzez małżeństwo ciągle się powtarza i uobecnia. W Kościele katolickim i prawosławnym ten związek mężczyzny i kobiety przyjmuje charakter sakramentalny. Choć na przestrzeni wieków zmieniała się forma zawierania sakramentu małżeństwa i chrześcijaństwo do liturgii tego sakramentu przejęło wiele elementów z tradycji żydowskiej i greckiej, to jednak niemal od początku małżeństwo wiązano z Bogiem i z Kościołem, mając świadomość, że instytucja ta została utworzona przez Boga i uświęcona przez Chrystusa².

Obecnie podstawowym źródłem dla liturgii sakramentu małżeństwa udzielanego w Polsce jest księga liturgiczna zawierająca obrzędy liturgiczne tegoż sakramentu wraz z wprowadzeniem teologicznym i pastoralnym³. W Kościele

¹ Można tu wspomnieć tradycyjne kursy przedmałżeńskie obejmujące zwykle 9 spotkań, następnie propozycje, aby to przygotowanie obejmowało młodzież ostatnich klas szkół średnich. Jeszcze później padła propozycja katechez parafialnych dla młodzieży gimnazjalnej trwających trzy lata. Niestety, rzeczywistość pokazała, że powyższe formy, poza tymi tradycyjnymi, nie przyjęły się powszechnie. Trzeba także zaznaczyć, że dziś szuka się innych form przygotowania, które odpowiadałyby sytuacji zawodowej (czas pracy, inne miejsce zamieszkania) narzeczonych. Można tu wspomnieć choćby tzw. „weekendowe kursy przedmałżeńskie”. Ostatnim dokumentem wydanym przez Konferencję Episkopatu Polski jest „Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego” z dnia 26 listopada 2019 r. Dekret dotyczy bezpośredniego przygotowania do zawarcia małżeństwa, czyli tak zwanej „rozmowy kanonicznej” oraz zawiera uwagi o ceremonii zawarcia małżeństwa w różnych okolicznościach (niechęć lub niemożliwość przyjęcia Komunii Świętej przez jednego z nupturientów, ślub poza kościołem parafialnym, udzielanie delegacji, itp.).

² W „Liście św. Ignacego do Polikarpa, biskupa Kościoła w Smyrnie” czytamy: „Godzi się zaś, aby mężczyźni, którzy się żenią i kobiety, które wychodzą za mąż, łączyli się z wiedzą biskupa, aby małżeństwo było zawierane zgodnie z myślą Bożą, a nie zgodnie z pożądaniami. Wszystko niech dzieje się na chwałę Bożą”, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich. Biblioteka Ojców Kościoła*, nr 10, V, 1, Anna Świderkówna tłum., Kraków 1998, s. 141.

³ Sobór Watykański II wezwał do dokonania reformy liturgii sakramentu małżeństwa w konstytucji o liturgii w numerach 77 i 78. Według zaleceń obrzęd zawierania małżeństwa należało ponownie opracować i wzbogacić, aby wyraźniej wskazywał na łaskę sakramentu oraz podkreślał zadania i obowiązki małżonków (nr 77). Zalecano także, aby zgodnie ze zwyczajem sakrament

w Polsce posługujemy się aktualnie księgą zatytułowaną: *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego⁴.

Nowa księga kładzie duży nacisk na konieczność odpowiedniego przygotowania się nowożeńców do małżeństwa. Jest ono przedmiotem duszpasterstwa ogólnego. Podkreśla się, że sposób sprawowania sakramentu małżeństwa winien być prawdziwą ewangelizacją⁵. Nowe *Obrzędy* przewidują także pewne zmiany w samej strukturze liturgii. Świąteczny charakter wprowadzenia do mszy pociąga za sobą opuszczenie aktu pokuty⁶. Istnieje także możliwość śpiewania błogosławieństwa małżeńskiego. Nowa księga stosuje nazwę „błogosławieństwo małżeńskie” zamiast dotychczasowej nazwy: błogosławieństwo małżonki i małżonka. Zmiana nazwy powoduje, że modlitwa na początku ma na uwadze obie strony, a nie jak dotychczas osobno małżonkę, a następnie małżonka⁷.

Nowa księga przewiduje także możliwość delegowania chrześcijanina świeckiego do asystowania małżeństwu. Wówczas powinny jednak być spełnione odpowiednie warunki. Należą do nich: nieobecność prezbitera lub diakona, zgoda Konferencji Episkopatu potwierdzona przez Stolicę Apostolską⁸.

małżeństwa zawierać podczas Mszy Świętej zaraz po Ewangelii i homilii. Konstytucja zwróciła uwagę na konieczność poprawy modlitwy nad małżonką, aby wyrażała te same obowiązki wzajemnej wierności obojga małżonków (nr 78). Odpowiedzią na soborowe postulaty była księga liturgiczna *Ordo celebrandi matrimonium* wydana w 1969 roku (polskie tłumaczenie 1974 r.). W związku z wydaniem nowych dokumentów kościelnych dotyczących małżeństwa i rodziny, konieczne stało się opracowanie drugiego typicznego wydania *Ordo celebrandi matrimonium*. Ujrzało ono światło dzienne w 1991 roku i uwzględniło przepisy nowego *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1983 roku i adhortacji apostolskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio* z 21 listopada 1981 roku (polskie wydanie 1995 r.).

⁴ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego, Katowice 2007 (odtąd: OSM).

⁵ Tamże nr. 12-27.

⁶ Tamże nr 52. We wcześniejszych wydaniach *Obrzędów małżeństwa* akt pokutny był przewidziany. W ostatnim wydaniu *Obrzędów* formą wzorcową jest uroczyste powitanie narzeczonych w drzwiach Kościoła, pozdrowienie ich i uroczyste wprowadzenie do kościoła (zob. tamże 45). Mamy tu analogię do obrzędów wstępnych liturgii chrzcielnej, w której obrzędy wstępne w drzwiach kościoła zastępują akt pokutny. Ta forma uroczystego wprowadzenia narzeczonych traci swój walor i znaczenie teologiczne w sytuacji, gdy narzeczony czeka na narzeczoną przy ołtarzu, do którego przyprowadza ją ojciec lub ktoś z rodziny.

⁷ Tamże, s. 122-140. Teksty dodatkowe: wybór czytań biblijnych, modlitwy powszechnie i melodie błogosławieństw znajdują się w IV rozdziale księgi, w której poszczególne części nie są numerowane i stąd podawane są numery stron.

⁸ W polskiej edycji drugiego typicznego wydania *Rytuału rzymskiego* zawierającego obrzędy małżeństwa opuszczono ten rozdział zatytułowany *Ordo celebrandi Matrimonium coram assistente laico*. Por. *Kodeks prawa kanonicznego*, kan. 1112. W wersji typicznej ten rozdział zawiera odpowiednie teksty uwzględniające charakter asystującego. Natomiast błogosławieństwo małżeńskie nie ma charakteru modlitwy kapłańskiej. Modlitwa skierowana jest do Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego. Modlitwa ta wychwala Boga za wyniesienie związku pomiędzy mężczyzną i kobietą do godności znaku miłości samego Boga, wspomina uświęcające działanie Jezusa Chrystusa i ukazuje Ducha Świętego jako twórcę jedności i pokoju w małżeństwie. Wspomina się także funkcje prokreacyjne małżonków

Struktura obrzędu sakramentu małżeństwa jest prosta i zarazem konsekwentna. Została ona opracowana, aby stać się swego rodzaju wzorem dla ukształtowania rytuałów krajowych czy regionalnych. *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* zawierają trzy możliwości celebrowania sakramentu małżeństwa. Pierwszym i najbardziej zalecanym jest *obrzęd sakramentu małżeństwa w czasie Mszy św.*⁹. Następnie *obrzęd sakramentu małżeństwa poza Mszą Świętą*¹⁰. W rytuale umieszczono także *obrzęd zawarcia małżeństwa między osobą należącą do Kościoła katolickiego i niechrześcijaninem lub katechumenem*¹¹.

Liturgia sakramentu małżeństwa obejmuje następujące elementy: ryt wejścia - przyjęcia narzeczonych¹², liturgię słowa¹³, skrutinium pary młodych dotyczące wolności od przymusu, dobrowolności zawierania małżeństwa, gotowości podjęcia wspólnego życia aż do śmierci oraz potomstwa¹⁴, hymn do Ducha Świętego „O stwórcy, Duchu, przyjdź”¹⁵, wyrażenie konsensu i jego potwierdzenie¹⁶, pobłogosławienie obrączek i ich nałożenie¹⁷. Po czynnościach sakramentalnych związanych z udzieleniem małżeństwa kontynuowana jest Msza Święta. W I, II i III modlitwie eucharystycznej dodaje się specjalną modlitwę za nowożeńców¹⁸. Po Modlitwie Pańskiej kapłan odmawia lub śpiewa uroczyste błogosławieństwo małżonków¹⁹. Na zakończenie można udzielić nowożeńcom i wszystkim obecnym na liturgii uroczystego, potrójnego błogosławieństwa Aaronowego²⁰. Po zakończeniu Mszy Świętej nowożeńcy, świadkowie i kapłan podpisują akt małżeństwa.

⁹ OSM nr. 45-80.

¹⁰ Tamże nr. 81-121.

¹¹ Tamże nr. 122-150. W tym obrzędzie mówi się o związku małżeńskim, a nie o sakramencie małżeństwa.

¹² Tamże nr. 46-53. Ryt wejścia mogą przybierać różne formy i są dopuszczalne lokalne zwyczaje, jeśli nie są przeciwne przepisom liturgicznym oraz nauce Kościoła o naturze sakramentu małżeństwa.

¹³ Tamże nr. 54-56. Wybiera się czytania znajdujące się w IV rozdziale księgi lub z „Lekcjonarza mszalnego”, tom VII. Można też wykorzystać czytania przewidziane na przypadający dzień, ale w takim przypadku należy wybrać (dodać, jeśli były tylko dwa czytania) jedno czytanie mówiące wyraźnie o małżeństwie.

¹⁴ Tamże nr. 58-60.

¹⁵ Tamże nr. 61. Można zaśpiewać cały hymn lub tylko trzy zwrotki, z czego zawsze pierwszą i ostatnią.

¹⁶ Tamże nr. 62-67. Rytuał przewiduje dwie formy wyrażenia zgody małżeńskiej. Pierwsza jest tradycyjna wyrażająca się w podaniu sobie prawych dłoni, przewiązanych stułą, i wypowiedzeniu formuły sakramentalnej – najpierw przez narzeczonego, a potem przez narzeczoną. Drugiej formy używa się, gdy przemawiają za tym racje pastoralne (np. upośledzenie słuchu lub mowy). Ma ona formę pytania, które kapłan zadaje narzeczonemu i narzeczonej. Narzeczeni odpowiadają na pytanie, mówiąc: „Chcę”.

¹⁷ Tamże nr. 68-70. Rytuał przewiduje trzy formy błogosławieństwa obrączek.

¹⁸ Tamże, nr. 71-75.

¹⁹ Tamże, nr. 76-77. Można wybrać jedną z trzech formuł błogosławieństwa nowożeńców. Formuły te znajdują się w *Mszale Rzymskiej* oraz w IV rozdziale rytuału.

²⁰ Tamże nr. 79. Formuły błogosławieństw znajdują się w *Mszale Rzymskiej* oraz o w IV rozdziale rytuału.

Podpisanie aktu może się odbyć w w zakrystii lub wobec wiernych. Jednak nigdy nie wolno tego robić na ołtarzu²¹.

Polskie opracowanie *Obrzędów sakramentu małżeństwa*, porównując je do wydania typicznego wydanego w języku łacińskim, jest bogatsze. W polskich obrzędach wykorzystano niektóre dawne zwyczaje polskie znajdujące się w agendach: Henryka Powodowskiego z 1591 roku, a także Marcina Kromera z 1574 roku. Do ubogaceń polskiej wersji obrzędów małżeństwa należy zaliczyć śpiew hymnu do Ducha Świętego „Veni Creator”. Poprzedza on konsensus, czyli wzajemne wyznanie i przyrzeczenie miłości przez nowożeńców. Śpiew ten podkreśla, że małżeństwo jest nie tylko działaniem ludzi, lecz darem pochodzącym od Boga. W jego zawarciu działa Bóg mocą swego Ducha. Wprowadzenie tegoż hymnu w strukturę liturgii małżeństwa doskonale łączy wymiar historiozbowczy i moralny małżeństwa²².

Polskie wydanie księgi przyjęło rzymską formułę skrutinium poprzedzającego formułę sakramentalną, dostosowując ją tylko do ducha języka polskiego. Natomiast pewne ważne zmiany nastąpiły w formule sakramentalnej, czyli wyrażeniu konsensu. Obrzęd polski wzoruje się na agendzie Kromera, podkreślając jedność i nierozzerwalność związku oraz wspólnotę życia opartą na miłości, wierności oraz uczciwości małżeńskiej. Należy podkreślić bardzo charakterystyczne odwołanie się do Trójcy Świętej i wszystkich świętych w celu wytrwania w związku. W tym stwierdzeniu należy dostrzec szczególną komunie jedności i miłości nowożeńców z Trójcą Świętą. Odbiciem wspólnoty osób Boskich jest właśnie związek małżeński, zgodnie z odwiecznym planem Boga wyrażonym w stworzeniu człowieka: mężczyzny i kobiety.

Kolejna zmiana dokonała się w formule potwierdzenia małżeństwa. W wydaniu rzymskim jest ono wezwaniem, by Bóg potwierdził i pobłogosławił zawarty związek. Natomiast obrzęd polski wiąże potwierdzenie małżeństwa z kapłanem działającym *in persona Christi et Ecclesiae*, czyli w jedności i utożsamieniu z Chrystusem i Kościołem. Takie sformułowanie podkreśla podmiotowość ślubujących i oznacza, że to oni są podmiotem i szafarzami sakramentu. Jednocześnie wzbogaca formułę konsensusu przez obecność kapłana *in persona Christi*. Jest to ważny znak sakramentalny celebracji²³.

Zmiany wprowadzone do *Ordo matrimonium* miały na celu uwypuklenie sakramentalności małżeństwa, czyli jego *sacrum*. Konstytucja o liturgii podkreśla, że celem sakramentów jest uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu. Sakramenty, zakładając wiarę tych, którzy

²¹ Tamże nr 80.

²² Por. B. Nadolski, *Liturgika. Sakramenty, Sakramentalia, Błogosławieństwa*, t. III, Poznań 1992, s. 208-209.

²³ Por. Cz. Krakowiak, *Rytuał rzymski Pawła VI. Sakramenty święte*, Lublin 2017, s. 141-143.

je przyjmują, jeszcze tę wiarę pogłębiają i udzielają łaski do właściwego oddawania czci Bogu i dopełniają dzieła miłości²⁴. W sakramencie małżeństwa miłość stanowi centrum relacji między mężczyzną i kobietą oraz ich wspólnej relacji do Boga. Właśnie w tym wyraża się głębia *sacrum* tego sakramentu.

2. *Profanum* w liturgii sakramentu małżeństwa

Liturgia ze swojej natury jest czynnością świętą, w której Chrystus kontynuuje swoją kapłańską misję. W niej przez znaki widzialne dokonuje się uświęcenie i zbawienie człowieka, a Mistyczne Ciało Chrystusa, czyli Chrystus jako Głowa i Jego Kościół, oddają publiczną cześć Bogu²⁵. W tym kontekście liturgia udzielania sakramentu małżeństwa jest świętą. Jednakże mogą pojawić się, i niestety często się pojawiają, pewne elementy *profanum*, które są niedopuszczalne w sprawowaniu świętych czynności liturgicznych.

2.1. Brak świadomości sakramentalnej małżeństwa

Biblijne opisy stworzenia świata i człowieka jednoznacznie wskazują, że instytucja małżeństwa, rozumiana jako związek mężczyzny i kobiety, od początku mieściła się za Bożych planach. Wystarczy odwołać się do słowa Bożego zawartego w Księdze Rodzaju. To właśnie tam czytamy, że Bóg z miłości stworzył świat i człowieka. Człowiek jest kimś wyjątkowym, ponieważ został stworzony na obraz i podobieństwo Boga samego. Uczyniony w ostatnim dniu, stanowi jakby koronę całego stworzenia. Wszystkie stworzenia zostały mu podarowane, aby nad nimi panował (por Rdz 1, 26-2,1-25). „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 27). Bóg, stwarzając człowieka na swój obraz i swoje podobieństwo, obdarował go zdolnością myślenia, wolną wolą oraz uzdolnił go do kochania i bycia kochanym. Od początku w sercu człowieka zostało zaszczerpione pragnienie, aby kochać i być kochanym. Dlatego Bóg stworzył człowieka jako wspólnotę: „stworzył mężczyznę i niewiastę”. Jakby chciał przez to powiedzieć, że pełnia człowieczeństwa realizuje się we wspólnocie mężczyzny i kobiety. Spoiwem pierwszej ludzkiej wspólnoty była miłość. Od tamtego momentu to naturalne i wrodzone pragnienie kochania i bycia kochanym jest w każdym człowieku²⁶.

²⁴ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, nr 59, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 63.

²⁵ Por. tamże, nr 7.

²⁶ Por. G. Bressan, *Księga Rodzaju 1, 26-28.31a*, w: *Małżeństwo chrześcijańskie. Komentarze*

Niestety we współczesnym świecie takie rozumienie małżeństwa niemal nie istnieje. Osoby zawierające ten sakrament często nie wiążą go z Bogiem, a w ceremonii nie widzą czynności świętych, gdzie jest obecny i działa Jezus Chrystus. Brakuje świadomości, że to właśnie On łączy nowożeńców swoją miłością, a ich wzajemna miłość winna być obrazem miłości Chrystusa do Kościoła i znakiem nowego przymierza. Stąd na pierwszym miejscu, w kontekście zawierania małżeństwa, jako *profanum*, trzeba wymienić brak wiary i świadomości nowożeńców, czym jest sakramentalny związek małżeństwa. Zwraca na to uwagę dekret Konferencji Episkopatu Polski *O przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*. Już w numerze pierwszym dokumentu czytamy: „Jednym z ważnych aspektów przygotowania do zawarcia małżeństwa jest – na etapie przygotowania bezpośredniego – kanoniczne stwierdzenie zdolności prawnej nupturientów oraz dopełnienie wszystkiego, co jest wymagane, by małżeństwo mogło być zawarte zgodnie z nauczaniem i prawem Kościoła, czyli ważnie i godziwie (kan. 1066). Celem egzaminu przedślubnego narzeczonych jest rozeznanie ich sytuacji prawnej i upewnienie się o należytych przygotowaniu do zawarcia małżeństwa. W szczególności duszpasterz winien wykluczyć istnienie przeszkód zrywających, a gdyby takie zachodziły, winien w imieniu narzeczonych wystąpić do właściwej władzy kościelnej o udzielenie dyspensy, gdy jest ona możliwa. Należy także podjąć odpowiednie starania w celu upewnienia się, że nupturienti mają właściwą intencję zawarcia małżeństwa zgodnie z Bożym zamysłem i ustanowieniem, a konsens małżeński będzie wolny od wad. Należy również stwierdzić, czy nupturienti nie są objęci innymi zakazami zawierania małżeństwa oraz czy duchowny, który ma asystować przy zawarciu małżeństwa, posiada odpowiednie uprawnienia. Trzeba wreszcie wypełnić wszystko, co wiąże się ze skutkami cywilnymi małżeństwa kanonicznego”²⁷.

Brak świadomości sakramentalności małżeństwa wypływający z braku wiary lub ignorancji religijnej prowadzi do zredukowania go tylko do formy obrzędowej, gdzie na pierwszym miejscu będą następujące elementy: miejsce ślubu, dekoracje, rozrywkowe śpiewy, obecność kamer i fotografów.

2.2. *Profanum* miejsca celebracji sakramentu małżeństwa

Dziś bardzo popularne staje się udzielanie sakramentu małżeństwa na łonie natury, w parkach, w ruinach zamków, itp. Jest to oczywiście zabronione przez

egzegetyczno-duszpasterskie do czytań biblijnych, M. Masini (opr.), S.W. Gaudyn, tł., Warszawa 1993, s. 26-29.

²⁷ Konferencji Episkopatu Polski, *O przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, 1 w: <https://drive.google.com/file/d/1wThsWSCgHj2tePTSOAOLXS4GPYC5Yg/view> [dostęp: 22.06.2020 godz. 11.30].

Kościół, a kapłani, którzy zgadzają się, by celebrować liturgię sakramentalną w takich miejscach, popełniają poważne wykroczenia. *Kodeks prawa kanonicznego* jednoznacznie definiuje miejsca święte. W kanonie 1205 czytamy: „Miejscami świętymi są te, które przez poświęcenie lub błogosławieństwo, dokonane według przepisów liturgicznych, przeznaczają się do kultu Bożego lub na grzebanie wiernych”²⁸. Wymóg miejsca świętego dla celebracji sakramentu małżeństwa jest związany z zachętą, aby był on związany ściśle ze sprawowaniem Eucharystii, która w normalnych warunkach może być sprawowana tylko w miejscu poświęconym²⁹.

Mimo precyzyjnej definicji miejsca świętego, nupturienti bardzo często wymuszają, aby ślub został zawarty poza kościołem lub kaplicą. Kierując się modą, amerykańskimi zwyczajami zaczerpniętymi z oglądanych seriali telewizyjnych, szukają oryginalnych miejsc w plenerze, które nie mają nic wspólnego z *sacrum* miejsca. W swoich decyzjach kierują się komercyjnym spojrzeniem i rozumieniem małżeństwa oraz samych zaślubin. Biskupi polscy wydali specjalny dokument mówiący o miejscu celebracji sakramentu małżeństwa. Na pierwszym miejscu stawiają kościół lub kaplicę. Swoją decyzję uzasadniają względami teologicznymi, liturgicznymi i duszpasterskimi. W sposób szczególny akcentują uprzywilejowany sposób zawierania ślubu kościelnego podczas Mszy Świętej. W wyjątkowej sytuacji ordynariusze miejsca mogą udzielić jednorazowego pozwolenia, by celebracja małżeństwa odbyła się poza miejscem świętym. W takich sytuacjach dokument podkreśla: „Ordynariusze miejsca podejmują decyzję o udzieleniu zgody na celebrację sakramentu małżeństwa poza miejscem świętym zgodnie ze swoim osądem, jednakże nie dzieje się to bez duszpasterskiej roztropności i rozeznania w każdej poszczególnej sprawie. Za powiązaniem bowiem celebracji sakramentu małżeństwa z miejscem świętym stoją racje natury zarówno teologicznej, jak i duszpasterskiej. Istotnie, troską Kościoła jest, aby nie osłabiać więzi sakramentu małżeństwa z miejscem świętym do sprawowania sakramentów, a także, aby zapewnić narzeczonym i ich bliskim jak najlepszy dostęp do dóbr duchowych nawet wtedy, gdy oni sami początkowo tego nie doceniają lub nie rozumieją, co powinno się dokonać pod wpływem kompetentnej katechezy w tej kwestii”³⁰.

²⁸ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 1205.

²⁹ Por. tamże, kan. 931-933.

³⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, nr 23, w: <https://episkopat.pl/stanowisko-biskupow-polskich-w-sprawie-malzenstwa-katolickiego-zawieranego-pozza-miejscem-swietym/> [dostęp: 22.06.2020 godz. 11.40]. W tej kwestii dodatkową instrukcję wydał biskup płocki, który odnosząc się do miejsca udzielania ślubu, cytując dokument Konferencji Episkopatu Polski dotyczący miejsca udzielania sakramentu, pisze: „Zwyczajnym zatem i zalecanym miejscem sprawowania celebracji sakramentu małżeństwa jest kościół jako miejsce poświęcone i przeznaczone do sprawowania liturgii. Zezwolenia biskupów na inne rozwiązania mają charakter indywidualny, są wyjątkowe i powinny takimi pozostać ze szczególnie poważnych przyczyn. Nie należy zezwalać na zawieranie małżeństwa

Dokument bardzo jasno stawia sprawę zezwolenia na udzielenie sakramentu poza miejscem świętym. Za każdym razem, gdyby pojawiły się takie racje teologiczne i duszpasterskie, należy prosić biskupa o zgodę na zawarcie sakramentalnego związku małżeńskiego poza miejscem świętym. Zezwolenie biskupa ma zawsze charakter indywidualny. Nie należy zezwalać na zawieranie małżeństwa poza miejscem świętym bez poważnej przyczyny. Nie mogą stanowić jej racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej³¹.

2.3. *Profanum* śpiewu i muzyki

Sfera *profanum* coraz częściej wchodzi do liturgii sakramentu małżeństwa poprzez nieodpowiedni śpiew i muzykę. Coraz częściej muzyka i śpiew liturgiczny są bezpodstawnie zastępowane przez uczuciowe i całkowicie świeckie piosenki i melodie. W instrukcji *Musicam sacram* czytamy: „Należy pilnie wystrzegać się, aby pod pozorem podnoszenia okazałości nie wprowadzać do odprawiania czegoś czysto świeckiego, albo niezgodnego z kultem Bożym. Dotyczy to szczególnie zawierania małżeństwa”³².

Kościół polski opracował wiele śpiewników zawierających śpiewy liturgiczne, których można używać podczas celebracji sakramentu małżeństwa. Biskup płocki w swojej instrukcji wymienia trzy konkretne śpiewniki oraz dopuszcza pieśni i utwory muzyczne z listy zatwierdzonej przez Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej. Biskup Piotr Libera wymienia następujące śpiewniki: Karol Mrowiec (red.), *Śpiewnik liturgiczny*, Lublin 1998; Jan Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, wyd. XLI, W. Kałamarz, A Ziółkowski (red.), Kraków 2010¹⁰ i Gizela M. Skop (red.), *Exsultate Deo. Śpiewnik mszalny*, wyd. X, Kraków 2010³³. Odpowiednie śpiewniki i chorał gregoriański, właściwy liturgii rzymskiej, wyznaczają kryteria doboru śpiewów podczas liturgii zaślubin, która zdecydowanie wyklucza wykonywanie

poza miejscem świętym bez poważnej przyczyny, której nie mogą stanowić racje natury komercyjnej czy wynikające z ekstrawagancji, próżności lub naśladowania zwyczajów obcych tradycji katolickiej”, w: P. Libera, *Instrukcja Biskupa Płockiego o przygotowaniu i sprawowaniu sakramentu małżeństwa w diecezji płockiej*, „Anamnesis”101(2020), z. 2, nr 5, s. 51.

³¹ P. Libera, *Instrukcja Biskupa Płockiego o przygotowaniu i sprawowaniu sakramentu małżeństwa w diecezji płockiej*, s. 51.

³² Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja „MusicamsSacram”*, nr 43, w: *Enchiridion Documentorum Instaurationis Liturgicae*, t.1 (1963-1973), R. Kaczyński (red.), Roma 1990, s. 285. Tekst oryginalny: „Sedulo tamen caveatur ne, sub sollemnitate specie, quicquam in celebrationem introducatur mere profanum aut cultui divino minus conveniens; quod pertinet praesertim ad celebranda matrimonia”.

³³ Por. P. Libera, *Instrukcja Biskupa Płockiego o przygotowaniu i sprawowaniu sakramentu małżeństwa w diecezji płockiej*, nr 13-17, s. 53.

piosenek o charakterze świeckim i najczęściej niereligijnym. Zasada ta dotyczy również muzyki liturgicznej. Zabrania się wykonywania muzyki o charakterze popularnym oraz instrumentów, które zwykle przeznaczone są do wykonywania muzyki świeckiej (gitara elektryczna, perkusja, fortepian, syntezator, akordeon, mandolina, itp)³⁴. Według ks. H. Sobeczki do celebracji liturgii sakramentu małżeństwa nie powinno się wykonywać następujących utworów instrumentalnych: *Marsz weselny* F. Mendelssohna z uwertury *Sen nocy letniej*, *Marsz weselny* z dramatu muzycznego *Tannhäuser*, *Largo Xerxes* G.F. Haendla itp. Spośród śpiewów solowych nie zaleca się śpiewu *Ave Maria*, gdyż nie jest on związany z liturgią³⁵. Jakże do tej listy nie dorzuć bardzo popularnej piosenki L. Cohena *Alleluja*.

Wskazując na elementy *profanum* obecne podczas celebracji liturgii sakramentu małżeństwa, należy jeszcze wymienić obecność mediów: kamerzyści, fotografowie, których często jest kilku³⁶. Uczestnicząc w liturgii ślubnej łatwo zauważyć, że większość z nich zupełnie nie rozumie istoty liturgii i jest nieprzygotowana do wykonywania swojej pracy. Bardzo często przeszkadzają celebransowi w wykonywaniu jego świętych czynności, nie potrafią przyjąć właściwych postaw liturgicznych w czasie Eucharystii, nie szanują obecności Najświętszego Sakramentu i prezentują wiele innych niewłaściwych zachowań. Tymczasem *Wskazania Komisji Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego dotyczące fotografowania i filmowania podczas celebracji liturgii* jasno podkreślają, że w żadnym z dokumentów Kościoła dotyczących liturgii nie ma wzmianki o fotografii lub operatorze filmowym jako o członku zgromadzenia liturgicznego. W rzeczywistości jednak bardzo często osoby te zajmują w zgromadzeniu liturgicznym takie miejsce i tak się zachowują, jakby to oni byli przewodniczącymi zgromadzenia i ośrodkami jego uwagi³⁷. Dokument ten daje bardzo praktyczne i konkretne wskazania dotyczące pracy fotografów i operatorów kamer w czasie liturgii. Wydaje się, że *sacrum* każdej celebracji liturgicznej domaga się, aby te osoby знаły te zasady i stosowały się do nich. Stąd potrzebne są specjalistyczne kursy dla osób pragnących robić zdjęcia i nagrywać celebacje liturgiczne po to, by uniknąć profanacji. Szkoda, że nie we wszystkich

³⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 29, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*, Cz. Krakowiak, L. Adamawicz (opr.), Lublin 1999, s. 235.

³⁵ Por. H.J. Sobeczko, *Ważniejsze zagadnienia liturgii sakramentu małżeństwa*, w: *Mysterium Christi. Sakramenty i sakramentalia*, W. Świeżawski (red.), Zawichost-Kraków-Sandomierz 2013, s. 228-229.

³⁶ Obecność fotografów i operatorów kamer w czasie liturgii udzielania sakramentu małżeństwa jest dziś poważnym problemem. W niniejszym artykule tylko sygnalizujemy możliwość nadużyć tych osób obecnych na liturgii. Problem domaga się na pewno znacznie szerszego opracowania ale nie pozwalają na to ramy artykułu.

³⁷ Por. Komisja Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego, *Wskazania dotyczące fotografowania i filmowania podczas celebracji liturgii*, w: *Kamerzysta i fotograf w czasie liturgii*, F. Jabłoński (red.), Gniezno 2009, s. 18.

diecezjach organizowane są specjalne kursy dla kamerzystów i fotografów, które przygotowują te osoby do właściwego wykonywania swojej posługi w czasie liturgii, a szczególnie w czasie liturgii sakramentu małżeństwa.

Zakończenie

Małżeństwo mężczyzny i kobiety jest instytucją ustanowioną przez Boga w porządku stworzenia. W Nowym Przymierzu zyskało ono wymiar sakramentalny. Choć na przestrzeni wieków zmieniały się formy udzielania sakramentu małżeństwa, to jednak Kościół zawsze miał świadomość świętości miłości łączącej kobietę i mężczyznę. Ta miłość była i jest umacniana sakramentem małżeństwa. Liturgia sakramentu małżeństwa, jak każda inna celebracja liturgiczna, ma na celu uświęcenie człowieka, budowanie Mistycznego Ciała Chrystusa oraz oddawanie kultu Bogu. Stanowi więc *sacrum*, poprzez które małżonkowie zanurzają się w świętości Boga.

Niestety brak wiary, ignorancja, komercjalizacja życia spowodowały, że do liturgii sakramentu małżeństwa wdarło się wiele elementów, które możemy określić jako *profanum*. Najważniejszym z nich jest brak wiary i świadomości tego, czym jest sakrament małżeństwa. Z tego wynika zredukowanie go tylko do formy obrzędowej, gdzie najważniejsze będą: miejsce ślubu, dekoracje, niewłaściwie dobrane śpiewy i muzyka, obecność kamer i fotografów.

Dziś rodzi się bardzo nagły wniosek pastoralny o odpowiednie przygotowanie narzeczonych do zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego. Przygotowanie winno mieć wymiar teologiczny i pastoralny. Ważne jest, by nupturienci w pełni świadomie i z wiarą przyjmowali ten sakrament. Stąd dobrze by było, gdyby narzeczeni, pragnący zawrzeć sakramentalny związek małżeński, znali przebieg i znaczenie liturgii tegoż sakramentu oraz bogactwo pieśni, hymnów i przede wszystkim czytań biblijnych, aby mogli sami dokonać pewnych dopuszczalnych form. W końcu jest to sakrament, który sobie wzajemnie udzielają i dlatego powinien być uroczysty i sprawowany z głębokim zrozumieniem jego istoty i treści.

Bibliografia

- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 29, w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*, Cz. Krakowiak, L. Adamawicz (opr.), Lublin 1999, s. 229-238.
- Komisja Episkopatu Polski ds. Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego, *Wskazania dotyczące fotografowania i filmowania podczas celebracji liturgii*, w: *Kamerzysta i fotograf w czasie liturgii*, F. Jabłoński (red.), Gniezno 2009, s. 17-20.

- Konferencji Episkopatu Polski, *O przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego*, w: <https://drive.google.com/file/d/1wThswscgeHj2t-ePTSOraOLXS4GPYC5Yg/view> [dostęp: 22.06.2020 godz. 11.30].
- Konferencja Episkopatu Polski, *Stanowisko biskupów polskich w sprawie małżeństwa katolickiego zawieranego poza miejscem świętym*, nr 23, w: <https://episkopat.pl/stanowisko-biskupow-polskich-w-sprawie-malzenstwa-katolickiego-zawieranego-pozza-miejscem-swietych/> [dostęp: 22.06.2020 godz. 11.40].
- Krakowiak, Cz., *Rytuał rzymski Pawła VI. Sakramenty święte*, Lublin 2017.
- Libera, P., *Instrukcja Biskupa Płockiego o przygotowaniu i sprawowaniu sakramentu małżeństwa w diecezji płockiej*, w: „Anamnesis”101(2020), z. 2, s. 50-56.
- List św. Ignacego do Polikarpa, biskupa Kościoła w Smyrnie, w: *Pierwsi świadkowie. Pisma Ojców Apostolskich. Biblioteka Ojców Kościoła*, nr 10, V, 1, Anna Świderkówna tłum., Kraków 1998, s. 141.
- Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986.
- Nadolski, B., *Liturgika. Sakramenty, Sakramentalia, Błogosławieństwa*, t. III, Poznań 1992.
- Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*. Wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego, Katowice 2007.
- Ordo celebrandi matrimonium*, Roma 1991.
- Sobeczko, H.J., *Ważniejsze zagadnienia liturgii sakramentu małżeństwa*, w: *Mysterium Christi. Sakramenty i sakramentalia* (red.), W. Świeżawski, Zawichost-Kraków-Sandomierz 2013, s. 2221-230.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 48-78.
- Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja „Musicam sacram”*, w: *Enchiridion Documentorum Instaurationis Liturgicae*, t.1 (1963-1973), R. Kaczyński (red.), Roma 1990, s. 275-291.